

bladzijden van de lijst regel voor regel door te lezen ten einde zekerheid te verkrijgen. Ik had dergelijke vragen in menigte genoteerd tijdens mijn arbeid aan de uitgave van Groens Bescheiden. Het verifiëren van de talloze citaten is niet mogelijk zonder nauwkeurige kennis van de door Groen gebruikte edities van zijn favoriete schrijvers. Hetzelfde geldt uiteraard voor de reeds gedrukte werken. Gemeten aan de huidige wetenschappelijke maatstaven is de wijze van citeren in de negentiende eeuw nog vrij slordig en Groen vormt op deze regel jammer genoeg geen uitzondering. Een alfabetisch supplement c.q. register op de systematisch ingerichte lijst is daarom geen weelde.

IV. ONGEWIJZIGDE HERDRUKKEN

Het valt op, dat bij herdrukken van Groens werken door de bezorgers van dergelijke uitgaven weinig of geen moeite besteed wordt aan het oplossen van genoemde problemen. Het is natuurlijk prachtig, wanneer Groens befaamde *Handboek der geschiedenis van het vaderland* telkens weer nieuwe lezers, althans kopers, vindt, maar betreurenswaardig dat van de gelegenheid van een herdruk geen gebruik gemaakt wordt om tegelijkertijd de wetenschap een stapje verder te brengen. De uiterst beknopte opsomming en beschrijving van de gebruikte bronnen is een zwak punt in het *Handboek*⁶. Naar die bronnen (d.w.z. de auteurs!) wordt in de tekst slechts met een cijfercode verwezen, zonder opgave van titel, deel of bladzij. Voor een historicus ligt hier nog een ruim arbeidsveld. In 1973 voegde ik deze stelling bij mijn proefschrift: 'Een wetenschappelijk verantwoorde uitgave van Groen's verzamelde werken moet voor de Vrije Universiteit een erezaak zijn'. De stelling is toen door niemand bestreden. Beaamd is zij echter evenmin. Het idee van een gecommmentariëerde herdruk van Groens werken was niet nieuw. J. A. Wormser sr. (1807-1862) correspondeerde reeds in 1854 hierover met Groen: 'Meermalen heb ik gedacht u voor te stellen, op de wijze van het *Handboek*, uwe werken als Opera omnia uit te geven, en dan gaan zij er gaaf in . . . Een nieuwe uitgave van uwe geschriften, en dan met aanteeckeningen⁷, die intusschen zouden kunnen gereed gemaakt worden, zou ik te zijner tijd gaarne zien . . .⁸. Groen schreef twee jaar voor zijn

6. Klachten hierover vindt men reeds bij H. J. Koenen (*Briefwisseling* II, 473) en J. de Bosch Kemper (*De Tijdgenoot* 2, 1842, 583).

7. Cursivering van mij, J.Z.

8. *Brieven van Wormser* II, 80/81; cf. I, 188/189.